

Titkos jegyzőkönyv

1962. február 4.

1.

Ezerkilencszázhatvankettő február negyedikén reggel hét órakor, mondják, a bolygók az égen ritka helyzetben fognak állni. Napkeltekor a Vízöntő jelében a Nap mellett ott lesz a Hold, a Merkúr, a Venus, a Mars, a Jupiter, a Saturnus. A hagyomány hét bolygója egyetlen stelliumban. E kolosszális találkozással pontosan szemben áll az Uranus és a Pluto, és pontosan kilencven foknyira a Neptunus. Az asztrológusok a helyzethez különböző jóslatokat fűznek, s ezek közül egy se mondható kedvezőnek. A Vízöntő az állatkörnek az a jegye, amelyben világtengelyünk jelenleg áll. Jézus születésétől a huszadik század negyedik évtizedéig a Föld a Halakban tartózkodott. Most, tizenkilenc és félszáz év után új világhónapba léptünk át. Az ilyen átlépés mindig válságos volt. Ma is az. Most ez a hatvankettőben elkövetkező stellium a válságot, mondják, még jobban aláhúzza. Egyesek a reánk váró eseményt az atombombával hozzák kapcsolatba. Mások a helyzetnek messianisztikus jelentőséget tulajdonítanak. Korunk egyik nagy előnye, hogy annyira tele van lappangó borzalommal, hogy az ember bárhová néz, mindenünnen egy-egy apokaliptikus halálarcát látja magára meredni. Jóslat van elég, kétségtelen bizonyítékaul annak, hogy mialatt az emberek túlnyomó többsége élete felszínén csak azért látszik loholni, hogy éhen ne haljon és meg ne fagyjon, a mélyben hogyan reszket valamitől, aminek még józanságáról sem volt alkalma meggyőződni.

A konstellációk fix időponthoz kötött jóslataival az ember nem lehet elég óvatos. 1962, 64, vagy más várt és rettegett időpont, minden valószínűség szerint csődöt mond. Mindig van valami sajnálatraméltó naivitás abban, ha valaki a valóságos történetet csak mint látható és látványos események bekövetkezését képes megragadni. Az öntudatlan chiliazmus olyan modern változatáról van szó, amely a nyíltan vallott pragmatikus ateista racionalizmussal csodálatos ellentétben áll. Mialatt a hivatalos tudomány az ember minden élettevékenységét egy állati rassz sajátosságaira vezeti vissza s ezzel az egész létezését papíron kiszámíthatóvá akarja tenni, az emberiség sohasem volt babonásabb, és imaginárius világveg lehetőségében hisz.

Nem éppen csodálatra méltó. Nem lehet elég keveset élni ahhoz, hogy az ember a bajokon való segítségnek tökéletes időszerűtlenségét ne tapasztalja. Úgy látszik, az ilyen időknek az a sajátossága, hogy nem azoknak enged, akik javítani kívánják, hanem azoknak, akik ténylegesen aláássák. A modern civilizáció gépszövevénye remekül működik, amíg jó idő van. Mihelyt aszály áll be, vagy árvíz van, sokat esik az eső, vagy a hó, kitűnik, hogy az egész elképzelhetetlenül labilis. Inogni kezd, éspedig nem egyik vagy másik részletében. Inogni kezd az egész. Az államintézmény is csak jó idő esetén működik. Mihelyt szociális zavar, elégedetlenség, bizalmatlanság lép fel, válságba kerül. Az egész civilizáció normálidőben jó. Nem számol azonban a mutációkkal és a katasztrófákkal. Ami pedig a Vízöntőbe való átlépéskor, főként pedig a stelliumban fenyeget, az éppen valami ilyen mutáció, vagy katasztrófa. Ilyen ki nem számítható aszály, vagy árvíz, vagy olyasvalami, amivel a civilizáció nem kalkulált és ezért most egész létében fenyegeti.

Mihelyt valaki eddig eljutott, asztrológiára már nincs is szüksége. Részben azért, mert ehhez a tudáshoz való igazi kulcs fölött ma igen kevesen rendelkeznek és így a jóslatok iránt az ember nem lehet eléggé bizalmatlan, de részben azért is, mert a helyzet asztrológia nélkül is éppen elég világos. Nincsen szükség a hindu kali-yuga elméletére sem, amely azt tanítja,

hogy a sötét korszak végső idejében élünk, ennek tünetei az államok és a társadalmak felbomlása, világháborúk, szociális felfordulások, a morális débâcle, ismeretlen betegségek és az a tény, hogy a társadalomban alig van ember, aki saját helyén áll, egyik oldalon a felhalmozott vagyon és hatalom, a másikon a tehetetlen szegénység, vallásszurrogátumok, hamis próféták és sok más. Az asztrológia, a kali-yuga és hasonló theoria a hagyomány magyarázata, ma pedig mindez hatástalan és ezekkel a módszerekkel a mi létünk kérdései megoldhatatlanok. Történetünk e fokán, a keresztény aióban, a tudomány, a szabadság és a személyiség korszakában a hagyomány már érvénytelen.

2.

Régebben a fejlődéstudományt nem úgy tanították, mint ma. Folyamatos evolúciót nem tétéleztek fel. Úgy látták, hogy sima átmenet a természetben sehol sincs. Az egyes fajok között szemmel látható problematikus hiányok vannak. Ma ezt úgy magyarázzák, hogy a közbeeső fajok kivesztek. Nem mondom, ez is kényelmes álláspont. Régebben valamivel intelligensebben azt mondták, hogy minden faj keletkezése hosszú-hosszú ideig felhalmozott öröknek és hosszas készülődésnek ugrásszerű megnyilatkozása. Úgynevezett mutáció. Ehhez képest az élőlények családfáját az egysejtűtől az emberig nem tekintették egységes összefüggően emelkedő rendszernek. Az ilyesmit nagyon is absztraktnak, doktrinernek tartották volna. A régiek azt gondolták, hogy voltak hirtelen kiugrások, megelőzések is, voltak ideiglenes megoldások, sőt kísérletek, voltak hibák és baklövések, kudarcok és elég nagy számmal voltak visszaesések. Egész sereg fajról azt tanították, hogy ez az embernek retrográd evolúciója. Úgy képzeltek el, hogy az emberiség egy része valamely mutáció következtében a többitől elszakadt és visszaesett, s aztán, ahelyett, hogy fejlődési hátrányát behozta volna, egyre jobban lemaradt. Mondjuk úgy, visszakanyarodott és irányát ismét a primitív felé vette. Egyiptomban azt mondták, hogy a pávián, Iránban azt mondták, hogy a kígyó és a hangya leszakadt embercsoport, amely ilyen choc en retour-ban, furcsa szédületben visszafordult és jelenleg retrográd irányban mozog.

Ez a kép a modern, gyermekesen mechanikus, sok tekintetben ostoba és unalmas fejlődéstudománytól sokkal szellemesebb és érdekesebb. Nem is szólva arról, hogy mennyivel valóságosabb. A faj nem állandó tényező, hanem valamely irány felé mozgásban való állandó erőfeszítés. Darwin ebből sejtett valamit. Csakhogy nem minden faj mozog előre és nem mindegyik mozog ugyanabban az irányban és egyöntetű időben. Van olyan, amelyik lassan mozog, amelyik hirtelen, sőt ugrik. Vannak stagnáló fajok. Vannak, amelyek retrográd mozgásban vannak. Ez a sok szimultán idő és irány és cél és mozgás a mai monoton, egy irányban menetelő terrorista-imperialista állammal analóg modern fejlődéstudománytól komolyabbnak és reálisabbnak látszik.

A régiket nem szabad lebecsülni. Mérföldtávként okos emberek voltak, sok tekintetben okosabbak, mint mi. Nagy előnyük volt fölöttünk, hogy olyan alkalmakra is gondoltak, amikor az idő nem kifogástalan. Számoltak a mutációkkal és a katasztrófákkal. Tudták, hogy az átlagos időknek átlagos theoriák felelnek meg. Válságos időkben azonban egészen más elméletekre van szükség. Ilyenkor mélyebbre kell nyúlni és többet kell merni. A baj a nyakunkon van. Lesz, ami lesz.

3.

Ha kozmikus helyzettel kapcsolatban mutációról, vagy katasztrófáról van szó, rendszeresen arra az Atlantiszra szoktak hivatkozni, amely állítólag tizenkétezer évvel ezelőtt az óceánban egyik napról a másikra elsüllyedt. Atlantisz azonban tegnap volt, a világ pedig nem tegnapelőtt keletkezett. Amiben a régiek ismét kimagaslottak, az a generozitás, ahogy

történetüket mérték. Nem úgy, mint mi, nemzedékekben, legfeljebb századokban, vagyis időmilliméterekben, hanem tágas és levegős távlatokban. Amikor történetről volt szó, az egyiptomi és a hindu és a kínai papoknak volt szívük százezer évekről beszélni.

Ha az ember a mutációt és annak lehetőségeit meg kívánja érteni, a brahmanok történeti perspektíváit mindenesetre fel kell vennie. Csak így értheti meg a következőket.

Iránban, ha valaki valamilyen individualitás ellen bűnt követett el, vezeklésül kígyókat kellett megölnie. Ha valaki a kollektivitás ellen vétkezett, hangyabolyokat kellett elpusztítania. Ez volt a penitencia. A rítust összefüggésbe hozták azzal, hogy a kígyó valamikor ember volt, de autokrata, önhitt és önző, kevély, hiú. befolyásolhatatlan és részvétlen, kőszívű, kegyetlen, zárkózott, egocentrikus ember. Egész rassz volt ilyen. Az énről a régiek éppen úgy tudták, ahogy ma tudjuk, hogy tulajdonképpen a matematikai pont, fikció, üresség, a semmi. Az én felület, látszat, ruha, fátyol, maszk. Aki tartósan az én világában él, az ilyen felületté válik. Ezért az egoista hiú és a hiúság merő külsőség. A többitől elszakad, érzéketlenné válik, ezért dölyfös és konok. Belső világa lassan kiürül és csak az marad meg belőle, ami látszat. Mindössze a fátyol. Egyetlen vonal. A kígyó. Aki középpontjába énjét helyezi, annak középpontja üres. Maszk és egyetlen vonal. A kígyó, ha szembenézik, pont, profilból vonal. Ez a pont és ez a vonal az én valódi képe.

Valamely mutáció következtében az én-ember, ez az autokrata szívtelen maszk, az emberiségről leszakadt. Nem volt nehéz leszakadnia. A közösséghez úgysem fűzte semmi. Most egészen magára maradt. Mindez talán százezer év alatt történt, de egyetlen megrázkódtatásban vált valósággá. Beledermedt saját maszkjába, emberi alakját egyre jobban elvesztette és olyan alakot vett fel, amely létezésének megfelelt. Ez az alak a kígyó. A kígyó, amely semmi más, csak felület, centrumtalan üresség. A maszk és a középpontban a nemlétező fikció. Egyetlen ruha foszlánya, szalag, fátyol, felület, vonal.

4.

Aki Iránban a közösség ellen vétkezett, annak hangyabolyokat kellett elpusztítania. Ezt a rítust összefüggésbe hozták azzal, hogy a hangyaállam valamikor emberi közösség volt. Ez a közösség, lehet, hogy az éhenhalástól való félelmében, vagy vele született örömtelenségében, vagy valamely ismeretlen októl hajtva és szorongva olyan szervezetet épített ki, amelyben a középpontban a munka állott. Semmi más, csak a munka. Nem volt színház, nem volt költészet, nem volt muzsika, nem volt sport. Hangya az, akinek nincs szabad ideje. Munka lett az evés, az ivás, kötelesség a szerelem. Tompult automatizmusával dolgozni, fát hordani, vizet meríteni, beverni, kirakni, eltenni, szállítani, monomániás egyhangúsággal, folyton-folyton dolgozni, ösztönből, kényszerből, szokásból, szenvedélyből, hülyeségből, kicsapongásból, örületből, folyton dolgozni és dolgozni és dolgozni.

Valamely mutáció következtében a munkaállam leszakadt. Nem volt nehéz leszakadnia. A többi néphez úgysem fűzte semmi. Nem volt zenéje, csak munkaüteme, nem volt költészete, csak munkaparancsa, nem volt vallása és soha nem nézett az égre. A kígyó énjébe, a fikcióba, az ürességbe merült el mint én, és mint individuum és mint egy-én és egyedül. A hangya mint állam és közösség, és társadalom merült el és fordult vissza. Egyszerre többmillió lény. Elkezdett feketedni, hat lába nőtt, csápja és rágója, mindez hihetetlenül praktikusán, munkájához mérten és annak megfelelően, kedélyét elvesztette és egyre mogorvább lett. Elkezdett zsugorodni és sietni és sietni és sietni, hogy egyszer munkájával elkészüljön. A munka azonban olyasvalami, amivel még soha senki sem készült el. Közömbössé vált a humor, a művészet, az öröm, a szabad csatangolás iránt, leszokott a jó mély alvásról, az üldögélésről, a beszélgetésről. A hangya mint egész állam, az emberiségről egyszerre szakadt le és korcsosult vissza e különös irányba, ahol lény előtte még nem állott és nem élt. Rág, cipel, keres, rak, emel, fut és fut és fut. Végül a szerelemtől is leszakadt. E

dráma olyan mélyen megrázta, hogy minden évben meg kell ismételnie és még ma is gonoszul és vérszomjasan a hímekeket, akik nem dolgoznak, csak szeretnek, egy hallatlan Szent Bertalan éjszakáján halomra gyilkolják.

5.

Azt, hogy a vétkesnek az iráni rítus szerint miért kellett magát ilyen vezeklés alá vetnie, most már nem különösebben nehéz megérteni. Miért kellett annak, aki az individualitás ellen bűnt követett el, kígyót ölnie? Mert az illető a kígyóbűnben, az egocentrizmus bűnében részesedett. Abban a bűnben, amelyet sok százezer évvel ezelőtt az individuum követett el és amiért kígyóvá lett. Miért kellett annak, aki a közösség ellen követett el bűnt, hangyabolyokat elpusztítania? Mert az illető részesedett a hangyabűnben, kedélytelen volt és mogorva, monomániásan dolgozott és futkosott és sürgött-forgott, tett-vett, rohant és cipelt. Részesedett abban a bűnben, amit egyszer, sok százezer évvel ezelőtt egy emberi közösség követett el és hangyává lett.

„Elveted a tettet, kinő belőle a magatartás. Elveted a magatartást, kinő belőle a jellem. Elveted a jellemet, kinő belőle a sors.” Nemcsak az egyes ember sorsa. Az egész emberisége. De a régiek tudták azt is, hogy még mielőtt a tett volt, van valami más, annál mélyebb, sokkal mélyebb. Ez a kép, a gondolat, ez az idea. A régieknek tudomásuk volt arról, hogy ezeknek a képeknek, vagy gondolatoknak leírhatatlan hatalmuk van. A kerek földön a legnagyobb hatalom az idea s ezért a legnagyobb valóság a kép. Ma azt hiszik, hogy a hatalom a revolvergolyó. S ezek szerint az egyetlen valóság. A régiek tudták, hogy a revolvergolyót megelőzi az embernek önmagáról alkotott, látott képe. A gyilkos előbb van, mint a revolver. A pisztolyt az ember süti el, mégpedig az idea, a kép és a gondolat mágikus érintésére. A kép kitágít és leszűkít és lehangol és felbuzdít és megőrjíti és búskomorra tesz. A régiek a képeknek az emberre tett hatásával tudatosan foglalkoztak. Ezért tudták, hogy a kép az embert az emberiségről leszakíthatja és kígyóvá varázsolhatja, mint Odysseus társait Kírké bűbája disznókká varázsolta. Tudták, hogy a kép az emberiségről egész népeket szakíthat le és örömtelenül nyüzsgő hangyabollyá teheti. A kép jelzi azt, hogy az ember önmagában milyen erőket táplál, hova és merre koncentrálni, milyen hőfokon, azt, hogy mi a vágya, mitől fél, mit kíván, merre megy, mit titkol és mivel kérkedik.

Ma ismét kezdik tudni, hogy nincs külső és belső valóság. Valóság az, ami hat. És semmi sem hat mélyebbre és mélyebbről, mint az idea. Az embert nem intelligenciája vezeti, nem akarata, hanem imaginációja. Ma ismét kezdik látni, milyen iszonyú veszélye és következménye van annak, ha valaki a pszichológiai realitást elhanyagolhatónak véli. Kezdi megérteni az ideák hatását és kezdik megérteni, mi történik azzal az emberrel, aki önmagát kígyóvá és azzal az állammal, amely önmagát hangyabollyá változtatja. Kezdi megérteni, nem a revolvergolyó varázsolta el őket, hanem saját képükké alakultak át. Az emberben elhatalmasodhat a choc en retour, a visszafelé való szédület, amikor az ember saját létéről, anélkül, hogy tudná mikor és hogyan, leszakad és a sötétség bűvöletében a létezés távoli, elfelejtett tájaira visszabukik.

Ez a choc en retour minden megrázkódtatáskor fellép és minden mutáció egyik legfontosabb tényezője. Ilyenkor az örvény visszaszívó hatalma igen erős. A lények ezreit, egész népeket szívhat vissza, mint ahogy visszaszívta a hangyát és a kígyót.

6.

Az új élet először mindig mint idea jelentkezik. Ilyenkor az új ember a világban még láthatatlanul él, mint szédítő lehetőség, a józanok számára tökéletesen hihetetlen bámulat és fantasztikus izgalom, kiválóság és vívmány, mint veszély és különbözés. Ez a lappangási idő,

amely alatt a kép csupán eszmény és ezért csaknem tilalom. Senki sincs, akit az ideál észrevétlenül ne feszélyezne és éppen ezért ne inficiálna. Bűvös varázskép, amit az ember önmagáról gondol, persze észrevehető szerénytelen túlzással. Úgy látszik, az egész emberiség törvénytelenül a vadonatúj élet előlegéből él és ebből a még tilos létből torkoskodik. A hétköznapi értelem a dolgot hiába tartja eszeveszettnek. A fanatikusokat követik a tudósok, vagyis a profetikus monomániát követi a szcientifikus exaktság páthosza. Most már nemcsak hogy meg kell csinálni, hanem be is van bizonyítva. A bűvös kép boldogság, de ugyanakkor kötelesség és büntetés terhe alatt követendő mintakép. Az eszménnyel az ember önmaga útját mind a két oldalról elállja, belülről azzal, hogy önmagának puha álomhangon suttog, kívülről azzal, hogy nagy, nyilvános érdemet ígér.

Nem egészen érdektelen, hogy a mai embernek ez az eszménye micsoda. Mi az, amire magát oly kinnal kényszeríti s amelyre ugyanakkor oly szenvedélyesen sóvárog. Mit csinál az ember önmagából ma, amikor álmodik és magát nyilvánosan kitünteti, amikor önmagát eszményíti, csaknem tudatosan, mintha már sejtene, hogy ennek a bűvös képnek melengetése biztosan az első és biztosan a döntő lépés ama bizonyos egészen új élet megvalósítása felé. Az eszmény a kép, amellyé változni óhajt s ha rajta múlna, máris az lenne, mint ahogyan ténylegesen máris az. Az elhatározás megtörtént. A bűvös képben annak a vadonatúj életnek első csíráját életre hívta. Most már minden azon múlik, hogy a körülmények mennyire kedvezőek és a teremtő eszménycsira életének fenntartásához szükséges összes szerveket milyen gyorsan és tökéletesen tudja kifejleszteni. Az ilyen kihordási idő lehet nagyon hosszú, de lehet egészen rövid is. A történeti körülmények ma példátlan kedvező voltát tekintve úgy látszik, hogy az új lény megszületése küszöbön áll.

Senki sem állíthatja, hogy ez az új élet meglepetésszerűen lép elő. Csak nézze meg jól Bosch és Brueghel képeit és gondolkozzék afölött, amit Swift a yahoo-ról mondott, akkor talán sejtelve lesz azokról a titkos és fenyegető gondolatokról, amelyekkel az emberiség már sok száz éve oly ittas és elvetemült kíváncsisággal foglalkozik. Az ember azt a lényt, amelyet végre teljes életnagyságban meg akar valósítani és a föld történetének tevékeny hatalmává kívánja tenni, sok-sok száz éve hordja magában bámulatraméltó titkoktartással. Ezt forralta magában, mialatt nyilvánosan folyton utópiákról és ideális életről beszélt? Ezt gondolta ideálnak? Szándékát jól elrejtette. Milyen mamlaszok voltunk, mikor a kéjes hitegetéseknek felültünk!

Nem gondoltunk arra, amit az idealisták már réges-régen csaknem a szószékről tanítottak, hogy van eszmény, amely fügefalevél s ezzel az ember szégyenét takarja. Az ellenkezőjét jelenti annak, amit mond. Az idealisták, ha másra nem is, de arra megtanítottak, hogy óvakodjunk a moralistáktól. Nem jó olyan országban élni, ahol az igazságról sokat beszélnek. Ott az embernek a már csaknem természetes áruláson kívül is irtózatossabb dolgokra kell felkészülnie.

Ha valaki a mai művészetet, mondjuk a szürrealista festészetet, vagy a regényt, vagy a költészetet jól megnézi, vagy modern zenét hallgat, Bosch szörnyei és a mai gondolatok között való nyílt azonosságot tapasztalatilag észlelni fogja. Az egész élet egyetlen középpontból lüktet. Ez a középpont tudattalan, de közös. Csak úgy lehet felőle tudomást szerezni, ha az ember megvizsgálja a tudattalan és közös megnyilatkozást. A művészet mondja el az ember titkos gondolatait és félelmeit és azt, hogy mire sóvárog, mitől reszket és azt, amerre szédül. A művészet az a kulcs, amellyel az eszme arra, amit eltakar, visszanyitható. A felbőszült komizás elemi kitörése, a viszályok kioldhatatlan világszövevénye, az embernyúzás technikájának megsemmisítő fejlettsége és mindehhez még a raffinált önsanyargatás módszereinek hallatlan virtuozitása, minderről csak a mai művészet beszél úgy, hogy világosabban már nem is lehet. Grillparzer, úgy látszik, jól látott, amikor azt mondta, hogy a modern emberiség a humanizmusból kiindulva a nacionalizmuson keresztül a bestializmus felé tart. Mintha az ember számára csak egyetlen élvezet lenne, a más

szenvedésében való gyönyörködés, amelynél nagyobb csak a saját szenvedésében való gyönyörködés.

7.

Amikor az ember önmagát a vadonatúj létezés számára fölszenteli, olyan lényt csinál, amelyet pontosan legfeljebb Swift vagy Brueghel tudott volna leírni. Ma olyan művész, aki az élet nemének ilyesfajta átalakulását figyelemmel tudná kísérni és azt fel tudná mérni, sajnos, nincs. A mai művészet részleteiben fontos mozzanatokat ábrázol, de a látomás egészéhez sem a tudás precizitása, sem az erő mélysége fölött nem rendelkezik.

Minden jel arra vall, hogy a legközelebbi korszakban a föld uralkodó lénye nem az ember lesz. Leginkább madárhoz hasonlít és pedig nagyságban és alakban a keselyűhöz. Félig madár, félig rovar. Szárnya nem tollas, hanem szaruhártyás, amikor repül, úgy zúg, mint a bogár. Nyaka, lába is ilyen szaruréteggel borított és éles, üvegszerű karmai vannak.

Több száz, néha ezer lény él egy csoportban, de minden rend és vezető nélkül. Maguk között sem okosabbat, sem hatalmasabbat nem türnek meg. Szüntelenül veszekszenek, tökéletesen értelem nélkül, egymást lökdösik, tépdésik és taszigálják, ok nélkül egymást mardossák, vagy, lesből, egymás fejére ütnek, egymás oldalából, vagy combjából húsdarabokat tépdésnek ki és lenyelik. Ezek szerint mindegyik csaknem állandóan tele van vérző sebekkel. Mivel a sebek, természetesen, fájnak, a lények ingerültek és folyton egymást figyelik, mihelyt az egyik csak gyanús mozdulatot tesz, támadásnak vélik, odakapnak és felvisítanak. A másik erre dühében szárnyával csapkodni kezd és visszavág, eszeveszetten forgolódik, horgas csőrével jobbra-balra csapdos, tekintet nélkül arra, hogy mit és kit talál. Most a többi is odafigyel, odasereglik, vijjogni kezd, csődület támad, azonnal két párt alakul. Az egyik a másikat szidalmazza és piszkolja. Megrohanásra azonban nem kerül sor, mert egy perc múlva a pártok már egymás között is összevesznek és így civódnak tovább.

A sok száz madár-rovar berregő zúgással repül, de rendesen nem nagyon messzire. Néhány mérföld után leszállnak, mert elunják és amilyen lármások, rendetlenek, piszkosak, amilyen eszeveszetten veszekszenek, éppen olyan restek. Ahol megtelepsznek, ott pillanatok alatt mindent fölfalnak, állatot, hangyát, tetűt, egeret, gilisztát, békát, levelet, fűvet, a fa levelét, kergét, rügyét. Ahonnan eltávoznak, ott sivatag támad, puszta föld és a kövek.

Egyetlen állat sem tud ellenük védekezni, mert amilyen aljasak, hitványak, sóvárák, olyan vérszomjasak és mohók. Elefántot, orrszarvút éppen úgy pillanatok alatt szétszednek, mint oroszlánt, vagy krokodilust. Nincs szenny, amit el ne kapdosnának, különösen egymás elől. Ha valamelyik a falatot már nem tudja lenyelni, el akarja dugni. A többi azonban résen van és akit azon kap rajta, hogy ételt elrejt, azt azonnal véresre püföli.

A hím cementszürke, horkoló hangon berreg, körülbelül, mint a motorkerékpár, vagy a géppisztoly. A nőstény eszeveszetten tarka, piros, sárga, kék, lila, zöld szarutollaival kellei magát, szakadozott fejhangon visít, csőrével szüntelenül tollait fésüli, peckesen illegeti magát. A hím brutális, zaklatott, tele méreggel és lihegve sürgölődik a koncert és a nőstényért, lecsap, veszekszik, kurrog, tolong. A nőstény, mint a vámpír, ha egyszer hímhez jut, folyton nyakán lóg, szidja, bántalmazza, alvás közben is fölzaklatja, követelőzik, sértődik, duzzog, siránkozik, panaszkodik, pletykál, zshivajog. Bár a lény faja rovar, mégis eleveneszlő. Gyermeküket úgy nevelik, hogy azokat a hím a nőstényre, a nőstény a hímre uszítja, amíg a kis rovar az undortól mindkettőt megcsalja, meglopja és becsapja.

Az új faj neve csirihau. Latin, illetve tudományos neve csirihau communis. Többféle varietasban szerepel, van europeus, africanus, asiaticus, americanus és itt is többféle alfajt különböztetnek meg.

A csirihau szemmel láthatólag azt hiszi, hogy amit csinál, az az egyedül józan és ésszerű élet. Amit lehet, felfalni, amit nem lehet, a többi elől eldugni s ami ereje ezen felül marad,

párizsani és horkolni. A létezés egyetlen lehetősége azonnal mindent bekapni és a nőtényt lerohanni, aztán vijjogni és verekedni. Vezetésről szó sem lehet. Egyik se hisz a másiknak egy szót sem. Így valósul meg a teljes egyenlőség. Csak az él meg, aki éppen olyan kegyetlen, komisz, zsvány, aljas, vérszomjas, alattomos, kéjsóvár, sunyi, mohó, erőszakos, mint a többi. Sohasem tisztálkodnak. Régebben a varietas germanicusnál szokás volt a fürdő úgy, hogy vezényszóra a vízből hol kiugrottak, hol bele. A szokás már idejét múlta. A többi fajta más szokást honosított meg, éspedig, hogy ürüléküket egymásra kenik. A szenny így vastagon és csomókban áll rajtuk, a koszfoltok között üt át a sebzett véres hús és az ótvár. Sok csirihau tele van fekélyvel, soknak fél lába van, félszeme, vagy bevert feje. Különösen kedvelt szokás, hogy egymást szárnytövön vágják. Akkor nem tud röpdülni, a többitől lemarad, az idegen törzs elkapja és széttépi. Néha vele marad nőténye, de csak azért, hogy a hímet agyonüsse, felfalja és csürhéjét ismét megkeresi.

A csirihau józanságával igen meg van elégedve. Azt hiszi, hogy sikerült az életet tökéletesen leegyszerűsíteni a maga teljes realitására. Ez a valóság, a többi csak mellébeszélés. Ez a létezés kvintesszenciája, minden fölösleges szentimentalizmus nélkül. Ez az úgynevezett létért való küzdelem, mindenki csak magára gondol, magát biztosítja, önmagának szerez annyit, amennyit tud, mindegy, milyen áron és milyen úton. Ez az ésszerű, a józan, az okos, a praktikus. Aki mást mond, az csak saját érdekeit védi raffináltan és valami trükkkel akarja ugyanazt. A csirihau az ilyesmin keresztüllát. Az élet alapvetően önző. A rend és az uralom arra lenne való, hogy egyesek a többi rovására jól éljenek. Ezt megszüntették. Náluk nem lehet hazudni. Mindegyik amúgy is tudja a másiktól, hogy zabálni akar, zabálni és párizsani és horkolni, a többi tökéletesen érdektelen.

8.

Ez a csirihau. Ez a századokon át melengetett és némán táplált eszmény, a józan valóságérzék csodája, a fanatikus próféták monomániájában és az exakt tudósok kísérleti racionalizmusában közösen kiérlelt, most megszületésre váró új világtörténelmi lény. Ez az emberben mint állatfajban való hitnek, a choc en retour-nak, az örvénybe való visszaszédülésnek édes diadala. Ez a puha bűvös álomnak és a kőkemény szükségszerűség realitásának tündöklő egysége, a várva várt boldogság és az utópiák nagy nyilvános érdeme. Erre készült az emberiség oly titokban, célját még önmaga előtt is letagadta, hogyha majd eléri, gyönyöre annál nagyobb legyen. Mialatt a szószékről morált és humanizmust, tökéletes embert és társadalmat, oly sok vallást és tudást hirdetett, legőszintébb szívbeli izgalomával erre gondolt és ez volt benne a valóság, amelytől úgy rettegett és amelyet oly szomjasan várt, amelytől irtózott és amelybe beleszédült. Ezzel fenyegette és ezzel kecseltette magát, félelmetes duplán, sóvárogva, akarva és nem akarva, mert, amit az ember akar, azt eltaszítja, amit nem akar, azt magához vonzza. Most végre felszabadult. Ez a humánus már nagyon a terhére volt. Ostoba és korlátolt előítélet, régi idők csökevénye, amely arra kötelezte, hogy legalább külsőségekben tisztességesen viselkedjék. Most már nem kell szégyenkeznie, ha dühében zabál és kéjesen marakodik, mindezt a létért való küzdelem jegyében, ha irigy és gonosz és pimasz és hazudik és vigyorog és vijjog és vérszomjas, ha lesből a másik torkát elharapja, ha a másik szemébe ganéjt ken és ha gennyes fekélyekben vájkál. Nincs többé gondja gátlásokra és az illemre, micsoda felszabadulás! Úgyis mindig ez volt a valóság. Hát nem voltunk mindig bestiák? Ember! – álnok hazugság, bigott képmutatás! Milyen hálásak vagyunk az idealizmusnak, amely fennhéjázó eszméivel bennünket ide vezetett és kitermelte bennünk az ellentétet, mialatt malasztal beszélt és senki sem vette észre, valójában mi történik.

Ez a csirihau, a bűvös kép valóságos arca, amely századok óta a cselekvő és a gondolkozó ember szívében él, amelyet most sikerült felszabadítani. Katasztrófális megrázkódtatásnak

kellott elkövetkeznie, hogy e lény megvalósulhasson. E megrázkódtatás nélkül talán a lélek e gyermekét még ezer évig kellett volna rejtegetni. Most egyszerre pattant ki a bámuló világ szemeláttára, mint Zeus fejéből Pallas Athéné.

Halleluja csirihau!

9.

E víziónak persze nincs valószínűsége. Nem azért, mert képeit és következtetéseit iráni példára a hagyományból vette, s a hagyomány értelme ma, a keresztény áionban megváltozott. Nincs valószínűsége, mert a helyzet ennél sokkalta súlyosabb. Amiről a jelen történeti pillanatban szó van, az a tömegesen fellépő embertelenné válásnak olyan legázoló ereje, amely elől kitérni éppoly kevéssé lehet, mint azt feltartóztatni. Hogyan? Van érző lény, aki látja, hogy egész népek észvesztő sebességgel zuhannak az állati lét alá és szótlanul megállja? De van olyan ostoba, aki látja, hogy egész népek, mint a lavinák gurulnak le a hegyről, amelyre százezer év alatt kapaszkodtak fel és azt higgye, ha ő kiáltozni kezd, a lavina meg fog állni? Mindenképpen arról van szó, hogy az emberiség túlnyomó nagy többsége az emberi létezés körét elhagyni készül. A népek nagy része leszakad és elmerül. Ez a leszakadás természetesen irtózatos fizikai és biológiai és pszichológiai erőmennyiséget szabadít fel és ez az erőmennyiség azokat, akik nem merülnek el, valósággal a magasba repíti. Az emberiség így ketté szakad. Amelyik lezuhan, abból lesz a yahoo, vagy a robotos, vagy akár a csirihau. Mindegy. A szubhumánus lény. Amelyik felroppen, abból valami félszellem, féllélek, félangyal. Az emberi közép helye pedig üres marad.

A helyzet azonban minden valószínűség szerint még ennél is sokkal súlyosabb. Persze pontosan senki sem tudhatja, de aki esetleg sejtené, óvakodna beszélni róla. Arra a kérdésre pedig, hogy miért, azt kellene válaszolni: mert a jelent már a csirihau, vagy más féreg oly inkubációs idejének kell tekinteni, amikor a lény maga ugyan még nem él, de a létrehozásában közreműködő erők rendkívül érzékenyek s azt, aki az új lényt ócsárolja, elpusztítanak. Ami egészen természetes. Nem lehet büntetlenül a várandós szülők füle hallatára a még meg nem született gyermeket szidalmazni. Különösen akkor, ha a terhesség ideje oly hosszú volt, a lény alakja oly féltett titok és amikor a gyermek megszületésétől az emberiség oly rendkívül sokat vár.

10.

Egyszerűen tényként még annyit kell elmondani, hogy nálunk, újkori európaiaknál a művészetnek egészen más szerepe van, mint a régieknél volt, vagy mint a színeseknél még ma is. Régebben a művész a világ erőit megfékezte. Rendezte és harmonizálta és megbékítette. E régi művészetnek minden magas teljesítménye, a kínai, a görög, a tolték, az egyiptomi éppen ezért az orphika egy neme volt. Ma azt mondanók, hogy klasszikus. A mű kristály, a megérintett összes erőket végleges alakban rendezte. A mi művészetünk nem a kristály, hanem az örvény jegyében áll. A mi művészeink idéznek. Éppen ezért a régi klasszikus művészettel szemben a mienk varázslat. A világ erőit nem fékezi és nem rendezi, hanem azokat varázsszavakkal felébreszti és felszabadítja. A mi művészetünk nem orphikus, hanem mágikus.

A zenének és a költészetnek, a festészetnek és a regénynek, ezek szerint nálunk egészen különleges fontossága van. A művészet ébreszti fel azokat az erőket, amelyek az emberiséget kormányozzák. A művészet sokkalta fontosabb, mint a tudomány, fontosabb, mint az államhatalom, fontosabb, mint a morál, vagy mint a vallás. A művészet az a kulcs, amellyel az eszme arra, akit eltakar, visszanyitható. A művészet az, ami az ideálokról elmondja azt, ami bennük igazán érdekes. A kapcsolatot a transzcendens erővel egyedül a művész tartotta

fenn. Az egyetlen hívó. A hitről pedig tudjuk, hogy hegyeket mozdít meg, vagyis hatalmakat idéz. Ezért most a hívó autonóm módon rendelkezik afölött, hogy milyen erőket idézzon. Milyeneknek adja át a hatalmat, milyeneket távolítson el, emeljen ki, szabadítson fel abból az örvényből, amelynek mágusa a művész.

Ez a tény kedvező és nem kedvező. Kedvező azért, mert az újkori Európában a magasrendű ember a művész volt. Kimondhatatlan veszély lett volna, ha az idéző erők fölött például a gazdasági ember, vagy a tudós, vagy a politikus, vagy a pap, vagyis a hitetlen rendelkezett volna. Veszély azonban azért, mert a művésznak, egészen kivételes esetektől eltekintve erről a képességéről sejtelve sincs és nem is volt. Ilyen kivételes eset kevés volt, Rabelais, Cervantes, Shakespeare, Bach, Velazquez, Rembrandt, Beethoven, Cézanne. Lehet, hogy nincs is több. A többi sok-sok esetet tekintve igazán alig számít. És ha az újkori Európát ez a néhány művész teremtette volna, úgy élnénk, mint a Bach-fúga szolamai és Thelema kolostor tagjai, mint Goethe Itáliában. Olyan egészségesek lennénk, mint Sancho Pansa, olyan humorunk lenne, mint Cervantesnek és olyan szenvedélyesek lennénk, mint egy Beethoven-szonáta. A többi művész nagy mester lehetett és volt is sok, és idézhetett erőket, amelyeknek nem lehetett ellenállni, de a magasabb tudást tekintve mind kontár volt. Nem tudta, mit csinál. Nem tudta, milyen varázslatot idéz a földre és életünkre milyen erőket szabadít.

11.

A modern művészet mintha semmi egyéb nem lenne, mint egy féreg létrehívása és apotheózisa. Idézi az örvényt, amelynek, úgy látszik, legmélyebb fenekéről a legfélelmetesebb erőket kelti fel. E korcs szörnyetegeket Porphyrios elementároknak hívta. Később a kabbalisták basztardoknak mondták. Állítólag a preta (vagyis asztrál) világ legalsó rétegében milliárdszámra élnek. A héber hagyomány szerint Nachash-nak, a világkígyónak édes gyermekei. Depravált, a világ minden részéből elűzött és kitiltott söpredék, foszlány és lélekrongy, intelligencia és érzés és önálló akarát nélkül, szégyentelen életmohóságának tehetetlen martaléka. Jóra, rosszra egyáltalán tökéletesen érzéketlen. Csak élni akar, élni. Nem egész lény, a létezésnek mindössze homályos nyoma. Alaktalan, ha nem is egészen testetlen, tudatlan, csak derengő szomjú ösztönével lézeng és nyüzsög. Van, aki úgy írja le, hogy láthatatlan pszichikus baktériumhoz lehetne hasonlítani. Uralkodó állapota a szorongás és az alattomos kéjsóvárság. Ha az ember nem védekezik ellene testi és lelki tisztasággal, belefurakszik az ételekbe, a gondolatokba, a beszédbe, a szerelmesek csókjába, az anyatejbe, az imádságba. Belepiskol az ember fantáziájába, feldúlja a harmonikus barátságokat és házasságokat, népeket egymásra uszít, gyűlölködést szít, pimaszul bemászik az álmodó képeibe és összerondítja a tiszta szándékokat. Mivel láthatatlan és ritkatestű lény és mivel nem ismer tiszteletet és szégyent, számára minden út szabad. Egyetlenegy módon lehet ellene védekezni: világossággal. Napfény, értelem, erkölcs, derű, nyugalom, béke. Mindaz, ami ma nincs. A pantagruei mágiával. Ahol valaki hazudik, irigy, ahol tilosat gondol, vagy tesz, valamit elrejt, ott milliós számra megjelenik és az embert elárasztja és mint az atmoszféra veszi körül, beletolakszik lélegzetébe, vérébe és májába és elkezd mérgezni. A basztard csak tiszta gondolatokkal, mély meditációkkal, erényes tettekkel, imákkal üzhető el. Ilyenkor nincs hatalma.

Ha a basztard valamely lényt megrohan, azt elfogja a choc en retour, a sötétségbe való visszasóvárgás, az örvény szédülete. Az a lény, ha idejekorán nem védekezik, visszaszédul, mint az iráni hangyaembernek elkezd hat lába nőni, megfeketedik, összezsugorodik és elkezd futni és futni és futni, mint az iráni kígyóembernek lesorvad a keze és a lába, elvékonyodik, vére kihül és a hasán kezd csúszni, mint a csirihaunak keselyűcsőre nő, kurrog, zsivalyog, tépdés, rikácsol, falánk, orvul taszigál, irigy, verekszik és tele van fojtott méreggel.

12.

„És eljön az éjszaka, amikor senki sem tehet semmit.”

Elkerülhető a katasztrófa? Mi fog történni? És végül, mit lehet tenni?

És eljön az éjszaka, amikor senki sem tehet semmit.

Szent Colette egy víziójában látta a lelkeket oly sűrűn, mint ahogy a hó esik, a poklokra hullani. Gigantikus hekatomba, amelyhez képest Michelangelo utolsó ítélete illedelmes jelenet. Ki hozza ezt az ítéletet? Mindenki maga. Iszonyú veszélye van annak, ha az ember a láthatatlant megtagadja és azt hiszi, mert a láthatatlan nem érzékelhető, nincs. Veszélye van, mert ebben a világban tájékozódását elveszti és így a világ legfélelmetesebb erőinek önmagát kiszolgáltatja. Ennek is vége lesz nemsokára. Addig mondják, hogy a lélek tudománytalan, amíg elnyeli a tudomány.

Egyetlenegy dologról van szó. Az örvény szédületéből megszabadulni. A világosság kezét nem elereszteni. Nem engedni a csábításnak, se fel, se le, embernek maradni. Amikor ilyen katasztrófa fenyeget, úgysem lehet megszökni. Aki saját énjének bőrét akarja megmenteni, az máris kezdi tagjait ledobálni, vére kihűl és nemsokára hasán csúszik. Aki azt hiszi, hogy a kollektívumban el lehet bújni, annak máris nő a hat lába, elkezd feketedni és fut és fut és fut. Nem kell sem a kígyó, sem a hangya. Jó dolog embernek lenni.

Ha aztán a katasztrófa mégis elkövetkezik, mint Atlantisz esetében, tizenkétezer évvel ezelőtt, vagyis tegnap és más esetekben is, minden valószínűség szerint igen sokszor elkövetkezett, mert hiszen van rossz idő, van vihar, tájfun és számum és szökőár és földrengés és ilyenkor a civilizáció csődöt szokott mondani – és ha a katasztrófa mégis elkövetkezik, az emberiséget valamely ismeretlen vész előnti, az ember ember marad, nem aljasodik el és helyéből nem mozdul. Az újan avatott görögök a tengerbe rohantak és a nagy szent vízben alámerültek. Ez volt a halál és az újjászületés rítusa. Halade mystai! – tengerbe mystések! A tengerbe avatottak. Merüljünk el és szülessünk újjá. Amíg emberek vagyunk, nincs mitől félnünk. A napfény és az értelem világossága a miénk. Fejünket semmiféle irtózatban nem veszítjük el. Embernek kell maradni, és ha jön az ár – Halade mystai!

Apokalyptikus monológ

1.

Éberségemet azért szeretném, amennyire csak lehet, fokozni és soha nem elveszteni, hogy a halál pillanatában a lélek kiteljesedését egész nagyszerűségében át tudjam élni.

Régebben évenként legalább egyszer, ha csak néhány hétre is, el kellett vonulnom. A külső körülmények mesterséges harmonizálásával ilyenkor sikerült azt a görög nyugalmat megteremtenem, amelynek felületén a békés derű félelmetes varázsa csillogott és az alatta levő vulkáni dübörgés nem ütött át. Csak ilyenkor tudtam, hol vagyok és mit csinálok. Az életet nem lehet megszokni. Bosszúsan és csodálkozva undorodom azoktól, akik még gyermekkorukban sem érezték soha, hogy az élet olyan megszokhatatlan, mint a bor, a nő, vagy az Isten. Kábítószert nem használtam. Ezért szenvedélyesen kellett élnem, ahogy az ember meztelen istennőt szeret. Ha pedig külső elragadtatásoktól nem óvakodtam eléggé, nem a kifulladás veszélye fenyegetett, hanem olyan tűz, amelyen átjutni súlyos égési sebek nélkül nem lehetett.

Az az illúzióm, hogy biztosan határolt világban élek, régen megszűnt. A valóság mágikus és az ember akaratának legkisebb mozdulatára is enged. Nem szörnyű, hogy az embernek minden kívánsága teljesül? Az óceán közepén voltam. És megszűnt hülye reménykedésem abban, hogy a halál megsemmisülés.